

”De higer og søger/hold så din mund, Brian” - en teori om fagpædagogik i et kulturformsperspektiv

Af Lene Storgaard Brok, centerleder

Professor Vibeke Hetmar fra DPU skrev på en doktorafhandling om fagpædagogik, men inden hun nåede at indlevere afhandlingen, gik hun bort. Heldigvis har hendes mand, Claus Detlef, bragt afhandlingen til udgivelse, så vi nu kan læse bogen *Fagpædagogik i et kulturformsperspektiv*, 2019. Et manus til en doktorafhandling, udgivet post mortem.

Det er en begivenhed, når der udgives et værk om fagpædagogisk forskning. Jeg har læst værket med stor interesse og vil her i artiklen udpege nogle af de væsentlige kategorier og afsnit i bogen, som jeg er sikker på får betydning i kommende klasserumsstudier, i læreruddannelse, efter- og videreuddannelse samt i den fortsatte skoleforskning.

Fagpædagogik

Hvor hører en fagpædagogisk teori hjemme? Det spørgsmål stiller Hetmar i bogen, og ja, hvor hører en fagpædagogisk teori egentlig hjemme? Eller hvordan kan vi teoretisk forholde os til, hvad et udsagn som: ”De higer og søger/hold nu din mund, Brian” betyder? De spørgsmål vender jeg tilbage til.

Når jeg læser mig ind i Hetmars afhandling, bliver det klart, at en fagpædagogisk teori hører hjemme i uddannelsesforskningen. Man tilbydes et metaperspektiv på fag og fagområder, der som teoretisk greb forbinder didaktiske, didaktologiske og antropologiske perspektiver i en interesse for at favne klasserummets faglige og sociale dynamikker. Disse forskellige perspektiver kalder Hetmar samlet set for ’kulturformsperspektiv’, og forbindelserne mellem de tre ser ud til at udgøre et produktivt udgangspunkt til at forstå, hvad der er på spil i klasserum. Konkret sker det ved, at Hetmar placerer sit forskerjag et sted, hvorfra hun både kan se ind i, rundt om og ud af klassen. Dermed får hun øje på forskellige didaktiske begrundelser for, hvad der foregår. Hun fanger bagvedliggende didaktologiske perspektiver, som eksisterer i spændingsfeltet mellem faglig relevans og institutionaliseret praksis. Og med et antropologisk blik kommer hun tæt på den skolespecifikke kulturform, som hun med norsksproglig inspiration betegner som ”skolsk”.

Det handler helt konkret om at begribe, hvad der er på spil, fagligt, social og diskursivt, når læreren underviser. Teorien skal kunne fungere som generelt blik på alle fag og al undervisning – i praksis.

Teoriudvikling

Ambitionen er at teoriudvikle, og det er kærkomment for alle os, der arbejder med fag og fagdidaktik, at Hetmar bidrager til ny tænkning inden for dette felt. Med en fagpædagogisk teoriudvikling følger klarhed i præmis og begrebsbrug, og det kan vi bestemt have brug for, når vi skal forstå faglighed i forskellige klasserum, da meget af det, der foregår i disse rum, er komplekst, dynamisk og til diskussion. Netop derfor må vi tænke med på Hetmars præmis, som lyder: ”Hvad nu hvis jeg ser og forholder mig til mit genstandsfelt ud fra den antagelse at interpretation er grundlaget for al erkendelse?” (side 30). Vi må finde måder, hvorpå vi kan beskrive, hvad der foregår i klasserum og fortolke dette, for at kunne føre samtaler om, hvordan faglighed praktiseres og udvikles.

Og her kommer jeg så til kernen i teorigrundlaget, for hvordan gennemføres disse klasserumsbeskrivelser og analyser, så de fungerer udtømmende? Med respekt for praksis? Analytisk håndterbare? Og teoretisk begrundede?

Hetmars bud er en sammensat analysemodel, hvori der udpeges otte nøglekategorier, som kan give empirisk forskning retning ved at forholde sig til: *diskurstråde, roller, positioneringer, undervisningsprojekter og elevprojekter, rum, diskursformer, forståelsesformer og fokuseringsformer*. Komplexiteten illustreres i en model s. 143 og afspejler meget godt det forhold, at det levende og levede liv i klasserummet vanskeligt lader sig indfange. Hetmar betegner selv modellen som et samlet fletværk. Kunsten bliver at holde de enkelte kategorier ud fra hinanden og op imod hinanden og få dem til at fungere som analytiske greb til at fange, hvad der foregår i undervisningen. Her hjælpes læseren noget på vej ved den "vejlængdetabel" som findes s. 145, hvor en analyseproces gennemføres. Gennem analysen spørges der til, hvordan de diskurstråde, der ytres i klasserum, spiller sammen med de tilstedeværendes roller og positioneringsmuligheder. Og hvordan diskurstråde, roller og positioneringsmuligheder spiller ind i forhold til, hvilke faglige projekter der er sat i søen af eleverne eller lærerne. Og hvordan disse projekters fremtoning er afhængig af de rum og rumtyper, som igen forbinder sig til diskurs som interaktionsmuligheder og -former. Og hvordan – forskerens, lærerens, elevernes – forståelsesmuligheder knyttes til diskursformer, rum, projekter, positioneringer, roller og diskurstråde. For endelig at stille spørgsmålet om, hvordan alt dette er knyttet til fokuseringsformer.

Det er som dominobrikker, der får hinanden til at falde: Det ene forhold tager det andet med sig, og det hele fletter sig sammen, samtidig med at det muligvis også eksploderer for læseren. Men ja. Det er jo netop kernen i ambitionen; at gribe det komplekse i klasserum med analytisk stringens.

Kommende klasserumsstudier

Og samtidig med at jeg ser mange analysemuligheder tegnet op via modellen, får jeg også lyst til at diskutere det hele: Er det muligt at gennemføre den slag undersøgelser, hvor man intenderer at få "det hele" med? Kan man udvikle en teori, der forsøger at favne "et empirisk alt"? Hetmars grundpræmis for teoriudviklingen er naturligvis, at dens begrebsfundament bliver modsigelsesfrit. Den ambition driver hende til at lade de analytiske kategorier, hvormed hun fremstiller fagpædagogik, give perspektiv til hinanden, og faktisk må jeg sige, at meget bliver muligt at diskutere med disse begreber. Eksempelvis kan vi komme til at beskrive, hvordan diskurser, roller og positioner griber ind i hinanden og tilbyder forskellige muligheder i klassens rum.

Når læreren siger: *Hold så din mund, Brian*, kalder Hetmar det for en fremmedpositioneringsmarkør. Inden for klasserummets diskursive verden må Brian udvikle sin faglige og sociale position i skolen, når han blandt andet møder sprog og udsagn som: *De higer og søger*. Det vil han oftest gøre gennem forskellige selvpositioneringsmarkører, altså *også* gennem alt det andet, han siger, og som gør, at læreren ytrer: *Hold så din mund, Brian*.

Netop til denne type af analyser er Hetmars bidrag væsentligt, fordi de otte nøglekategorier i modellen bidrager til analytisk at forstå de mange del-processer, der udspiller sig i klassen, og giver gode begreber at læse disse rum med.

Særligt vil jeg pege på fire af de otte nøglekategorier: diskurstråde, roller, positioneringer og undervisningsprojekter/elevprojekter, fordi Hetmar her fremskriver et teoretisk grundlag til at forstå de vilkår og organiseringsformer, som den faglige undervisning er indlejret i, og man kan med disse kategorier komme langt i en del-analyse af en fagpædagog.

Om ambitionen lykkes og om alt kan indfanges via de otte kategorier, ja, det må kommende klasserums-studier og skoleforskning gå i dialog med værket om. Grundtænkningen, modellens intention om at få styr på alt, hvad der angår klasse, undervisning og det fletværk af processer, der udspiller sig, rejser en lille tvivl hos mig. Men jeg spår, at Hetmars værk vil blive brugt i forskning og i undervisning til at skærpe det analytiske blik på, hvad der sker, når der undervises i fag. Selv glæder jeg mig til at prøve disse analytiske muligheder af, netop med det formål at føre samtaler om, hvordan faglighed er indlejret i klasserummets komplekse dynamikker, og hvordan fagligheden derved kan praktiseres, forstås og udvikles i skolen i dag.